

Posudek na dizertační práci PhDr Martina Vávry *Vina a odpovědnost v kontextu tvorby trestního práva po roce 1989 – diskurzivní praktiky a strategie*

Dizertační práce *Vina a odpovědnost v kontextu tvorby trestního práva po roce 1989 – diskurzivní praktiky a strategie* PhDr Martina Vávry představuje významný příspěvek k sociologii trestního práva, pro který je typická erudice při práci s klasickými i současnými prameny a v němž se projevuje i schopnost autora aplikovat ryze sociologické metody na problémy právní dogmatiky. Autor dokáže vhodně kombinovat klasické sociologické teorie se současnými školami sociologie trestního práva a stejně tak umí spojovat obecné přístupy sociální teorie se specifickým kontextem vývoje trestního práva v české společnosti. Jestliže se v úvodu studie zmiňuje o Chamblissově půl století staré poznámce o absenci sociologicky relevantních analýz vztahů mezi právem a společností v kontextu americké sociologie (s. 6), v kontextu české sociologie práva tato kritická poznámka je stále platná i dnes.

Autor se ve své práci metodologicky pohybuje na rozhraní sociální teorie, diskurzivní analýzy (v nejobecnějším slova smyslu i v kontextu především Foucaultova díla), sociologie vědění a práva. V kontextu českého trestního práva si pro svou analýzu vybral právní konstrukce nepříčetnosti, věku a specifické kategorie tzv. rozrušených matek. Blízké mu jsou přístupy Bourdieuovy i Foucaultovy, avšak velmi přesně rozpoznává metodologickou omezenost například Bourdieuových pojmových konstrukcí při analýze konkrétních textů v oblasti trestního práva (s. 40). Mnohem bližší mu je očividně Foucaultův koncept diskurzivní formace a analýza vnitřních pravidel trestněprávního

diskurzu. Podobně inspirativní se ukazuje i Foucaultovo pojetí normalizace a kategorizace věcí a slov, které jsou nezávislé na mluvčím či autorovi určitého právního textu (srov. především s. 41-43), a dále také v textu vícekrát zmiňována governmentality, autorem poněkud kostrbatě přeložená jako vládnost (s.30an), které se Foucault věnoval především od druhé poloviny 70. let minulého století.

Obsah i formu studie předurčuje klíčová otázka, která nezní, jak je obvyklé v sociologických i právních analýzách, „Jak společnost chápe právo?“, ale je zformulována mnohem radikálněji – „Jak nás chápe právo?“ (s. 9). V této otázce je obsažen i cíl zkoumat, jak se v průběhu modernity proměnilo uvažování o člověku jako subjektu práva. Za tímto účelem volí autor diskurzivní analýzu dvou typů trestněprávního diskurzu – politického, který se odehrává v parlamentu, a expertního, který dominuje právní dogmatice. Přitom se nejedná pouze o úzkou analýzu konkrétních formací a vývoje v rámci československého a českého trestního práva, ale současně i o mnohem obecnější kontextualizaci v rámci sociologické teorie trestního práva a kritické kriminologie, jaké se věnují například David Garland nebo Nikolas Rose. Ani v této poloze však autor neupadá do módních konceptualizací a neologismů (i když je, pravda, zmiňuje – například Alfredův „nonoptikon“ na s. 26), ale naopak dokáže velmi inteligentně současné teoretické koncepce vztáhnout ke klasickým sociologickým teoriím a kategoriím.

Díky této syntetické schopnosti se čtenář má možnost seznámit i s klasickými sociologickými myšlenkami a analýzami práva například v Durkheimově, Sumnerově, Weberově, Meadově nebo Tönniesově díle (v kapitole nazvané *Teorie* – dovoluji si jen poznamenat, že správně by mělo být uvedeno *Gemeinschaft* a *Gesellschaft*, ne *Gemeinshaft* a *Gesselshaft*). Samozřejmě se také objevuje zmínka o „živém právu“ Eugena Ehrlicha, ale ta, podobně jako zmínka o klasickém sporu mezi

Luhmannem a Habermasem o typech racionality v 70. letech minulého století, představuje spíš jakýsi argumentační meandr, než hlavní proud určující pro přesvědčivou sílu celé studie.

Obecné rozlišení společnosti disciplinární a společnosti kontroly, ve které disciplinizační techniky popisované Foucaultem nahrazují techniky kontrolní a kalkulace rizika, je důležitým východiskem pro autorovu následnou „metaforickou konstrukci“ pojmů trestní politiky, pachatele trestných činů i následků zločinu (autor hovoří o „oběti zločinu“ – srov s. 28). Společnost kontroly se v této souvislosti ukazuje jako chránící bezpečí komunity proti riziku spočívajícímu v pachatelě kalkulaci trestného činu. Stát v takové společnosti již nepečuje o populaci, ale reguluje ji z pozice „chladného experta“.

V těchto i jiných pasážích je autorova argumentace a konceptualizace velmi přesvědčivá, a proto je o to větší škoda, že dále nerozpracoval například Luhmannův pojem systémového rozumu, jaký se uvnitř systému pozitivního práva projevuje i ve formě právní dogmatiky a expertízy vyvažující laický prvek v demokratické tvorbě zákonů (viz například i s. 32-34, kde se autor věnuje některým srovnáním mezi Luhmannem a Bourdieuem, ale i na s. 38, kde se zmiňuje o binárním kódu autopoietického práva). Podobně autor mohl také rozvinout některé rozdíly mezi staršími Foucaultovými studii, jakou je například i Dohlížet a trestat, a jeho pozdějšími analytikami moci a vědění z Dějin sexuality nebo jednotlivých esejů věnovaných moci normy, governmentality, subjektu atp.

Jestliže obecná teoretická východiska prokazují mimořádný stupeň znalostí a erudici autora v oblasti obecné sociální teorie i sociologie práva, stejně tak kvalitní je i druhá část studie, ve které se autor postupně věnuje konstrukci člověka jako subjektu trestního práva a kategoriím zaviněné nepřičetnosti, věku a rozrušených matek. Metodologie je

historická i srovnávací s řadou konkrétních údajů o vývoji právní dogmatiky. Obecně lze říct, že autorův deklarovaný zájem o laický parlamentní i expertní dogmatický diskurz je velmi dobře vyvážený a určuje celkovou strukturu a rozvrh jednotlivých oddílů druhé části, která je informativní a poučná.

Závěrem lze říct, že dizertační práce *Vina a odpovědnost v kontextu tvorby trestního práva po roce 1989 – diskurzivní praktiky a strategie* PhDr. Martina Vávry představuje mimořádně kvalitní studii, která je podstatným příspěvkem nejen k současné české sociologii trestního práva, ale vzhledem k množství obecných argumentů i k obecné sociologickoprávní teorii. Oponent rozhodně doporučuje příslušné komisi zmiňovanou studii jako mimořádně kvalitní dizertační práci.

V Cardiffu 7. listopadu 2012

Prof. JUDr. Jiří Přibáň, DrSc.

Posudek oponenta na doplněný text dizertační práce Martina Vávry

Doplněním textu dizertační práce doktorand úspěšně odpověděl na všechny náměty a kritické připomínky oponenta, který tímto doporučuje práci k úspěšné obhajobě.

V Cardiffu 4. dubna 2013